

03

รูปแบบฉันทลักษณ์ร้อยกรองที่ได้จากการศึกษา ข้อความในจารึกจังหวัดเชียงใหม่

Forms of Poem Found in Inscription in
Chiang Mai Province

ณัฐพงษ์ ปัญจบุรี*

Nuttapong Punjaburi

* อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
เชียงใหม่

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งเน้นนำเสนอจารึกจังหวัดเชียงใหม่ที่มีการใช้ภาษาแบบร้อยกรอง โดยทำการศึกษาจากข้อความที่ปรากฏในจารึกแล้วสรุปออกมาเป็นรูปแบบฉันทลักษณ์ ว่ามีความสอดคล้องกับฉันทลักษณ์ร้อยกรองประเภทใด หรือมีลักษณะเฉพาะตัวที่ไม่สอดคล้องกับฉันทลักษณ์ร้อยกรองใดๆ ซึ่งจารึกกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษามีจำนวน 6 หลัก ได้แก่ จารึกวัดศรีสุพรรณ (ชม.25) จารึกกุ๊วตเสาหิน (ชม.24) จารึกสุวรรณปราสาท (ชม.8) จารึกพระพุทธรูปสลักบนงาช้าง (ชม.40) จารึกหน้าอุโบสถวัดพระสิงห์ (ชม.12) และจารึกวัดสันทรายหลวง พ.ศ. 2466 เมื่อวิเคราะห์จารึกทั้ง 6 หลักแล้ว พบรูปแบบฉันทลักษณ์อยู่ 3 รูปแบบ คือ รูปแบบร้อย รูปแบบกลอนสี่ และรูปแบบที่ไม่สอดคล้องกับฉันทลักษณ์ใดๆ นอกจากนี้พบว่าผู้ประพันธ์จารึกสุวรรณปราสาท (ชม.8) และจารึกพระพุทธรูปสลักบนงาช้าง (ชม.40) อาจจะเป็นบุคคลเดียวกัน เนื่องจากจารึกทั้งสองมีข้อความในตอนต้นที่คล้ายคลึงกัน พบการใช้ฉันทลักษณ์แบบร้อยเหมือนกัน และวันที่สร้างจารึกเป็นวันเดียวกัน รูปแบบฉันทลักษณ์ที่ได้จากการศึกษาจารึกทั้ง 6 หลัก จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษารูปแบบฉันทลักษณ์ที่ปรากฏจากข้อความในจารึกต่อไป

คำสำคัญ: ร้อยกรอง, จารึกจังหวัดเชียงใหม่

A b s t r a c t

This article aims to study inscriptions located in the Chiang Mai Province. All of the selected pieces were written in poem, which was then analyzed and categorized. The six inscriptions comprise of Wat Sri Suphan inscription (CM 25), inscription at the cemetery of Wat Sao Hin (CM 24), Suwan Prasat Inscription (CM 8), inscription on ivory Buddha image (CM 40), inscription in front of Wat Phra Singha (CM 12), and Wat San Sai Luang inscription (B.E.2466). The study found that they were written differently using three different poetry styles. In addition, it was also found that the poet of Suwan Prasat inscription (CM 8) and the inscription on the ivory Buddha image (CM40) might be the same person due to the same writing style at the beginning and the same date when both inscriptions were created. This can be helpful for further studies in other pieces of inscription.

Keywords: verse, Chiang Mai inscription

บทนำ

ร้อยกรอง คือ ถ้อยคำสำนวนภาษาที่เรียบเรียงขึ้นอย่างมีบทบัญญัติหรือฉันทลักษณ์ตามแบบที่มีมาแต่เดิม รวมถึงฉันทลักษณ์ที่ผู้แต่งคิดขึ้นเองได้ (ชลธิรา กัลตอยู่ 2517: 161-162) ถ้อยคำที่นำมาประกอบกัน จะมีขนาดมาตราเสียงสูงต่ำ หนักเบา และสั้นยาว รวมทั้งมีการกำหนดสัมผัส และกำหนดจังหวะไว้อย่างแน่นอน (สิทธา พิณีจภูวตล 2520: 10)

ในภาคเหนือของประเทศไทยเป็นพื้นที่ที่มีวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน โดยเฉพาะในด้านของภาษา ในงานวรรณกรรมลายลักษณ์ของภาคเหนือมีการใช้ภาษาทั้งแบบร้อยแก้วและร้อยกรอง สำหรับฉันทลักษณ์ร้อยกรองที่พบในภาคเหนือ ได้แก่ คร่าว โคลง กาพย์ คำร่ำ ร่าย (อุดม รุ่งเรืองศรี 2546: 27) ซึ่งแต่ละประเภทต่างมีรูปแบบและหน้าที่การใช้งานที่แตกต่างกันไป

จารึกเป็นวรรณกรรมลายลักษณ์อีกประเภทหนึ่ง เป็นเอกสารชั้นต้นที่มีความสำคัญ เนื่องจากเป็นแหล่งข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ ศาสนา วัฒนธรรม ความเชื่อและวิถีชีวิตของคนในยุคที่สร้างจารึกนั้น (กรรณิการ์ วิมลเกษม 2549: 201) การบันทึกข้อความลงในจารึก จะต้องเลือกใช้คำที่มีความสละสลวย ดังนั้นผู้ประพันธ์ย่อมเป็นผู้ที่ทรงความรู้ในเรื่องภาษาเป็นอย่างดี จารึกในภาคเหนือส่วนมากจะบันทึกด้วยภาษาแบบร้อยแก้วเพื่อบรรยายเรื่องราวเหตุการณ์ต่างๆ แต่อย่างไรก็ตามยังพบว่ามีการใช้ภาษา

เหนือบางหลักมีการบันทึกด้วยภาษาแบบร้อยกรองร่วมอยู่ด้วย มีการใช้คำที่มีเสียงสัมผัสกัน ทำให้เกิดความสละสลวยในการใช้ภาษามากยิ่งขึ้น สำหรับบทความนี้จะได้นำเสนอจารึกภาคเหนือ โดยเลือกศึกษาจารึกจังหวัดเชียงใหม่ที่มีการใช้ภาษาแบบร้อยกรองร่วมอยู่ด้วย จารึกกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษามี 6 หลัก ได้แก่ จารึกวัดศรีสุพรรณ (ชม.25) จารึกกุ่วัดเสาทิน (ชม.24) จารึกสุวรรณปราสาท (ชม.8) จารึกพระพุทธรูปสลักบนนางช้าง (ชม.40) จารึกหน้าอุโบสถวัดพระสิงห์ (ชม.12) และจารึกวัดสันทรายหลวง พ.ศ. 2466 ซึ่งจะได้สรุปเป็นรูปแบบฉันทลักษณ์ที่ปรากฏอยู่ในจารึกแต่ละหลักว่ามีลักษณะอย่างไร และสอดคล้องกับฉันทลักษณ์ร้อยกรองประเภทใด หรือมีลักษณะเฉพาะตัวที่ไม่สอดคล้องกับฉันทลักษณ์ใดๆ

รูปแบบฉันทลักษณ์ร้อยกรองที่ได้จากการศึกษาข้อความในจารึกจังหวัดเชียงใหม่

1. จารึกวัดศรีสุพรรณ (ชม.25)

จารึกวัดศรีสุพรรณ สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2052 เป็นจารึกที่บันทึกลงบนแผ่นหินรูปใบเสมาเป็นภาษาไทย โดยใช้ตัวอักษรฝักขามบันทึกทั้ง 2 ด้าน สร้างโดยพระเมืองแก้ว กษัตริย์ผู้ครองอาณาจักรล้านนาในสมัยนั้น และพระราชมารดาของพระองค์ เนื้อหากล่าวถึงพระเมืองแก้วและพระราชมารดาได้อัญเชิญพระพุทธรูปมาประดิษฐานในศรีสุพรรณอาราม เพื่อถวาย

เป็นพระราชกุศลแต่พระเจ้าแผ่นดิน 2 พระองค์ และได้มีมนต์มหาเถรญาณ
รัตน วัดหมื่นล้านให้มาอยู่เป็นสังฆนายกในศรีสุพรรณอารามนี้ด้วย นอกจากนี้
นี่ยังกล่าวถึงการสร้างพระอุโบสถและการประดิษฐานพระธาตุในมหาเจดีย์

จารึกหลักนี้ปรากฏข้อความที่เป็นการใช้ภาษาแบบร้อยแก้วและ
ร้อยกรอง แบบร้อยแก้วปรากฏอยู่ในด้านที่ 1 ในบรรทัดที่ 1 และช่วงกลาง
บรรทัดที่ 6 - ช่วงกลางบรรทัดที่ 10 ส่วนในด้านที่ 2 ตั้งแต่บรรทัดที่ 1 - ช่วง
ท้ายบรรทัดที่ 8 และบรรทัดที่ 11 - บรรทัดที่ 21 ส่วนการใช้ภาษาแบบร้อย
กรองที่พบ ปรากฏในข้อความในด้านที่ 1 ตั้งแต่ท้ายบรรทัดที่ 1 - ช่วงกลาง
บรรทัดที่ 6 และท้ายบรรทัดที่ 10 - บรรทัดที่ 13 และในด้านที่ 2 ตั้งแต่ท้าย
บรรทัดที่ 8 - บรรทัดที่ 10 ดังนี้

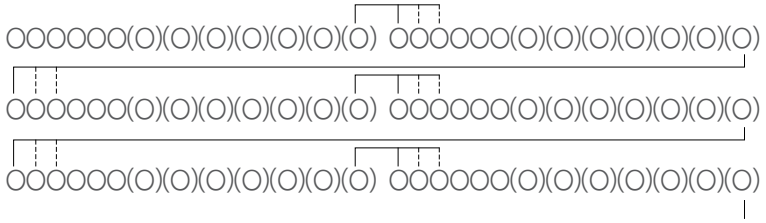
“พุทธาศักตยานุภาพ ปราบธรรณี มหาปถวี มีสมพระเป็น
แดน แสนมหานครเมืองใหญ่ มากราบไหว(ได้)ชัยอันดี จุงมีแต่
สมเดจปิตรพระเป็นเจ้าแผ่นดิน นรินทร์เสวยเมืองพิงเชียงใหม่
เท้าวันมหาศักราชได้ ๑๔๒๒ ตัว”

“มีศรีธธาอุฬาราชาสยในศาสนา ปลงพระราชอาณา หื้อ
มหาอมตย์ ผู้ประกาศด้วยชื่อว่าเจ้าหมื่นหลวงจำคำรังการ เอา
พระพุทธรูปเจ้ามาประดิษฐาน สร้างมหาวิหารอันนี้ชื่อศรีสุพรรณ
อาราม”

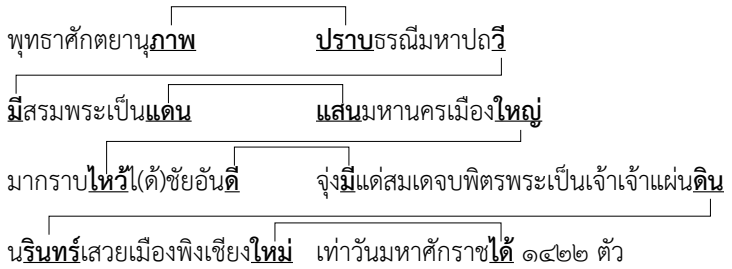
“มีสมเดจมหาสามีศรีสทธรรมโพธิเจ้าเป็นประธาน มาผูก
อุโบสถอาคารสีมา แล้วรธาสมเดจพระราชครูเจ้าเป็นประธาน”

จากข้อความในจารึกวัดศรีสุพรรณข้างต้นสามารถเขียนเป็นรูปแบบ
ฉันทลักษณ์การส่งสัมผัสโดยแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ดังนี้

รูปแบบที่ 1

ตัวอย่างที่ 1

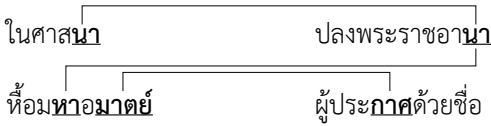

จากตัวอย่างของฉันทลักษณ์รูปแบบที่ 1 พบว่าผู้ประพันธ์จารึกวัดศรีสุพรรณได้ใช้วิธีการส่งสัมผัสระหว่างคำสุดท้ายของวรรคก่อนหน้าให้ไปสัมผัสกับกับคำแรกหรือคำถัดๆ ไปของวรรคถัดไป โดยในแต่ละวรรคไม่มีการจำกัดจำนวนคำที่แน่นอน พบว่าแต่ละวรรคมีจำนวน 6 คำขึ้นไป รูปแบบฉันทลักษณ์ที่ปรากฏ เมื่อเทียบกับฉันทลักษณ์ร้อยกรอง พบว่ามีลักษณะตรงกับร้อย

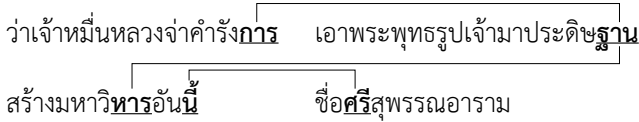
รูปแบบที่ 2

ตัวอย่างที่ 1

ตัวอย่างที่ 2

จากตัวอย่างของฉันทลักษณ์รูปแบบที่ 2 พบว่าผู้ประพันธ์ข้อความในจารึกวัดศรีสุพรรณได้ใช้วิธีการส่งสัมผัสระหว่างคำสุดท้ายของวรรคแรก ให้ไปสัมผัสคำสุดท้ายของวรรคที่สองและสัมผัสกับคำที่สามหรือห้าของวรรคที่สาม และคำสุดท้ายของวรรคที่สามไปสัมผัสกับคำที่สองหรือสามของวรรคที่สี่ โดยในแต่ละวรรคไม่มีการจำกัดจำนวนคำที่แน่นอน ซึ่งฉันทลักษณ์รูปแบบนี้ไม่สอดคล้องกับฉันทลักษณ์ร้อยกรองใดๆ

จากการวิเคราะห์จารึกวัดศรีสุพรรณพบว่า มีรูปแบบฉันทลักษณ์ร้อยกรองปรากฏอยู่ 2 รูปแบบ ในจารึกด้านที่ 1 พบรูปแบบฉันทลักษณ์ร้อยกรองทั้ง 2 รูปแบบ รูปแบบที่ 1 ปรากฏในทำยบรรทัดที่ 1 จนถึงช่วงกลางบรรทัดที่ 6 หลังจากนั้นมีความที่เป็นร้อยแก้วคั่นอยู่ และปรากฏรูปแบบที่ 2 ในทำยบรรทัดที่ 10 จนถึงบรรทัดที่ 13 ส่วนในจารึกด้านที่ 2 พบฉันทลักษณ์ร้อยกรองเพียง 1 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 2 ในช่วงทำยบรรทัดที่ 8 จนถึงบรรทัดที่ 10 ส่วนข้อความในบรรทัดอื่นๆ เป็นรูปแบบร้อยแก้ว

2. จารึกกุ่วัดเสาทิน (ชม.24)

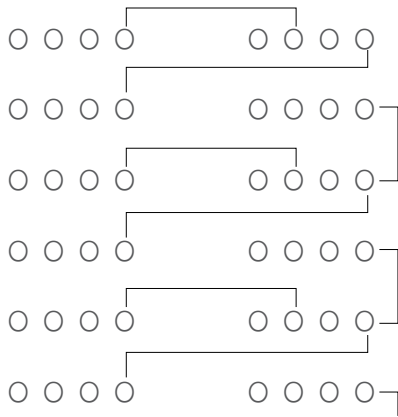
จารึกกุ่วัดเสาทิน ไม่ปรากฏนามผู้สร้างและปีที่สร้าง เป็นจารึกที่บันทึกข้อความลงบนแผ่นหินทรายสีเทาเป็นภาษาไทย โดยใช้ตัวอักษรฝักขามในการบันทึกทั้ง 2 ด้าน เนื้อหาเป็นการกล่าวถึงการถวายข้าพระ

ที่นา ข้าวเปลือกและโค ไว้ให้แก่ศาสนสถาน โดยมีการสาปแช่งผู้ที่กระทำการยุ่งเกี่ยวกับที่ดินและทรัพย์สินในทางที่ไม่ถูกต้องว่าขอให้ตกนรกเวจีในตอนท้ายมีการกล่าวถึงชื่อผู้ที่เป็นพยานรับรู้ด้วย

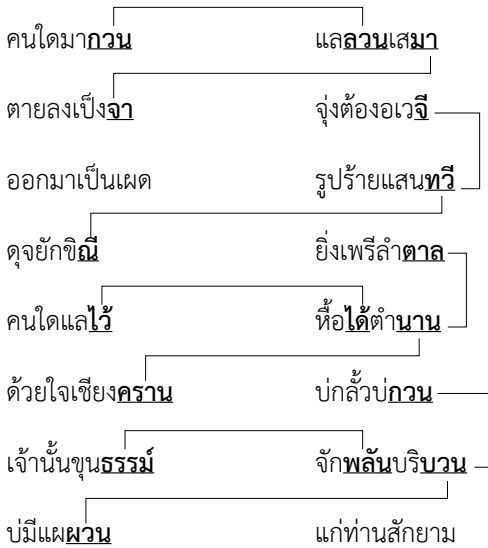
จารึกหลักนี้ มีข้อความขาดหายในบรรทัดที่ 1-2 เนื่องจากจารึกชำรุด ส่วนข้อความที่สมบูรณ์ปรากฏการใช้ภาษาทั้งแบบร้อยแก้วและร้อยกรอง แบบร้อยแก้วปรากฏอยู่ในด้านที่ 1 ตั้งแต่บรรทัดที่ 19 (ช่วงกลางบรรทัด) - บรรทัดที่ 22 และในด้านที่ 2 ทั้งหมด ส่วนการใช้ภาษาแบบร้อยกรองที่พบ ปรากฏในจารึกด้านที่ 1 ตั้งแต่บรรทัดที่ 3 - บรรทัดที่ 19 (ช่วงต้นบรรทัด) ดังนี้

“.....(ต)รา ฐีลิสเสมา หื้อได้ชาวคร(ว) (นา)สองร้อย 50 ข้าว
แลทั้งตัววัว เพื่อได้ชมชัว ทังหลัวแลเขา ให้เป็นน้ำอุ่นน้ำร้อน
แลดูบรรเทา คนใดมาเกลา บาปร้ายหนักหนา คนใดมากวน
แลลวนเสมา ตายลงเป็งจา จุงต้องอเวจี ออกมาเป็นผด รูปร้าย
แสนทวี ดุจยักขิณี ยิ่งเพริลำตาล คนใดแลไว้ หื้อได้ตำนาน ด้วย
ใจเชียงคราน บักล้วยบักวน เจ้านั้นขุนธรรม จักปล้นบริบวน บ่มี
แผนวน แก่ท่านล็กยาม จักเห็นพระเจ้า ที่.....(ตาม)แทบทำพระ
เมตไตย คำกู(ตำนาน)ไว้ จุงให้เป็นพระเจ้า รำเพ็งเห็นไกล (ชัว)หน้า
ชัวหลัง ดูราทังหลาย หลึงชาย(จัก)หวัง ฟังคำกูฝัง (หื้อตั้ง)เส(มา)
หินศิลาบาท ประเป็นตรา จุงหมั้นอย่าคลา ต่อห้าพันปี”

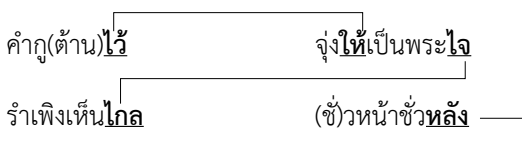
จากข้อความในจารึกกุวัดเสาหินข้างต้น พบว่ามีการใช้สัมผัสอย่างเป็นระเบียบ โดยสามารถเขียนเป็นรูปแบบฉันทลักษณ์การใช้สัมผัส ได้ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

ตัวอย่างที่ 2

จากตัวอย่างข้างต้น พบว่าผู้ประพันธ์ข้อความในจารึกกุ่วัดเสาหิน มีการใช้สัมพัทธ์ระหว่างคำสุดท้ายของวรรคที่ 1 ไปสัมพันธ์กับคำที่ 2 ของวรรคที่ 2 และคำสุดท้ายของวรรคที่ 2 จะสัมพันธ์กับคำสุดท้ายของวรรคที่ 3 ส่วนคำสุดท้ายของวรรคที่ 4 ไปสัมพันธ์กับคำสุดท้ายของวรรคที่ 2 ในบทต่อไป หรือที่เรียกว่าสัมพัทธ์ระหว่างบท โดยกำหนดให้แต่ละวรรคใช้คำจำนวน 4 คำเป็นหลัก แต่ในบางวรรคอาจจะเพิ่มเป็น 5-6 คำ การส่งสัมพันธ์เช่นนี้มีลักษณะคล้ายกับฉันทลักษณ์ของกลอนสี่

จารึกกุ่วัดเสาหินนับได้ว่าเป็นจารึกที่มีการส่งสัมพันธ์ การใช้จำนวนคำ และการแบ่งวรรคอย่างเป็นระเบียบสม่ำเสมอ จึงกล่าวได้ว่าผู้ประพันธ์ข้อความในจารึกกุ่วัดเสาหินนี้เป็นผู้ที่มีความสามารถและเชี่ยวชาญทางด้านวรรณศิลป์เป็นอย่างดี เนื่องจากจารึกกุ่วัดเสาหินเป็นจารึกที่ไม่ปรากฏปีที่สร้าง จึงไม่สามารถกำหนดอายุที่แน่นอนของจารึกได้ แต่จากข้อมูลการสันนิษฐานที่ปรากฏในหนังสือ “ประชุมจารึกล้านนา เล่ม 4: จารึกในพิพิธภัณฑฯ เชียงใหม่” ได้กล่าวว่าจารึกหลักนี้ได้ปรากฏชื่อบุคคลผู้หนึ่งที่มีตำแหน่ง “หมื่นด้ามพร้า” ซึ่งในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ และชินกาลมาลีปกรณ์ ได้ปรากฏชื่อตำแหน่งนี้ในช่วง พ.ศ. 2001-2026 เท่านั้น (ฮันส์ เพนธ์ 2543: 62) ดังนั้นการสร้างจารึกกุ่วัดเสาหิน จึงน่าจะสร้างขึ้นในช่วง พ.ศ. 2001-2026 และเป็นหลักฐานยืนยันว่าการประพันธ์ข้อความร้อยกรองด้วยรูปแบบกลอนสี่ได้เกิดขึ้นมาตั้งแต่สมัยนั้นแล้ว

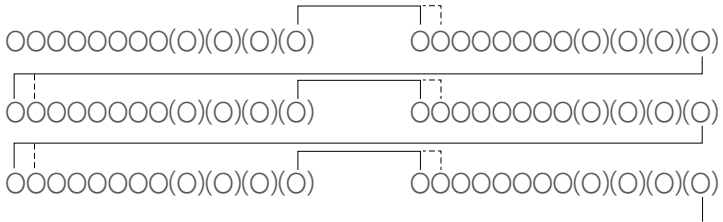
3. จารึกสุวรรณปราสาท (ชม.8)

จารึกสุวรรณปราสาทสร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2347 เป็นจารึกที่บันทึกข้อความลงบนแผ่นไม้สักเป็นภาษาไทยและภาษาบาลี ด้านที่ 1 บันทึกด้วยตัวอักษรฝักขาม ส่วนด้านที่ 2 บันทึกด้วยตัวอักษรธรรมล้านนา ไม่ปรากฏชื่อผู้สร้าง เนื้อหาเป็นการกล่าวถึงพระบรมราชาธิบดีศรีสุริยวงศ์ฯ หรือพระเจ้ากาวิละ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ องค์ที่ 1 พร้อมด้วยพระอัครราชเทวีและพระโอรสได้มีพระบัญชาให้ช่างทั้งหลายได้สร้างปราสาทแล้วตกแต่งด้วยทองคำและวาดลวดลายจิตรกรรมประดับ นอกจากนี้ยังได้สร้างพระพุทธรูป และได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุที่ตั้งอยู่ในเมืองอังครัฐหรือเมืองจอมทองมาประดิษฐานในเมืองเชียงใหม่ด้วย

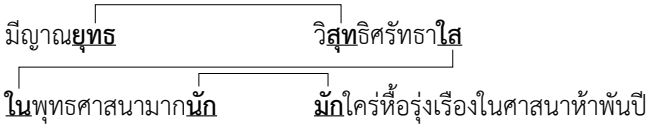
จารึกหลักนี้ปรากฏข้อความที่เป็นการใช้ภาษาแบบร้อยแก้วและร้อยกรอง แบบร้อยแก้วปรากฏอยู่ในด้านที่ 1 ตั้งแต่บรรทัดที่ 1 - บรรทัดที่ 4 บรรทัดที่ 18 (ครึ่งบรรทัดหลัง) - บรรทัดที่ 24 และในด้านที่ 2 ทั้งหมด ส่วนการใช้ภาษาแบบร้อยกรองที่พบ ปรากฏในข้อความในด้านที่ 1 ตั้งแต่บรรทัดที่ 4 - บรรทัดที่ 18 ดังนี้

“เทวดาสถิตในสิงห์เตโชราชา มีวิวัฒนาฉายาอันวิเศษ เหตุ
นั้นสมเด็จเจสุธาบรมบพิตรราชาเจ้า ตนชื่อพระบ(รม)ราชาธิบดีศรี
สุริยวงศ์ องค์สุรศักดิ์สมญา มหาชตติยราช ชาติราชัยศาสด เจ้า
ชั้นธเสมาพิงตราเชียงใหม่ ตนได้ตามราชธรรม กับทั้งราชโอรส
สาบุตร อุดมสินหา และอัครราชเทวีตนเค้าแกโอโรธาชู้คน มี
ญาณยุทธ วิสุทธิศรัทธาใส ในพุทธศาสนามากนัก มักใคร่หือ
รุ่งเรืองในศาสนาห้าพันปี ปินดอบันดาลปราสาท อวยโอดสมบัติ
พรัดตน สมเด็จพระองค์ครองตรัส อรรถธรรมดี มีพระหฤทัย
อิมในอันบำเพ็ญทานาธิสุจริตกรรมดียิ่ง จึงให้ช่างทั้งหลายสร้าง
แปลง แต่งปราสาทแล้วใส่ สุวรรณคำแสงใสจิตรกรรม กระทำ
ลายดอกอันบัวรวมวล”

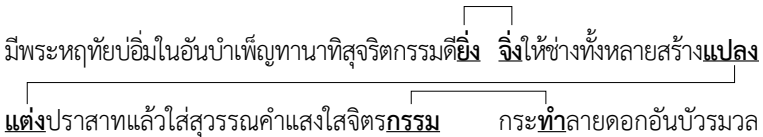
จากข้อความในจารึกสุพรรณปราสาทข้างต้น สามารถเขียนเป็นรูปแบบฉันทลักษณ์การส่งสัมผัสได้ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

ตัวอย่างที่ 2

จากตัวอย่างข้างต้น พบว่าผู้ประพันธ์ข้อความในจารึกสุพรรณปราสาทได้ใช้วิธีการส่งสัมผัสระหว่างคำสุดท้ายของวรรคก่อนหน้าให้ไปสัมผัสกับคำแรกหรือคำที่สองของวรรคถัดไป โดยในแต่ละวรรคไม่มีการจำกัดจำนวนคำที่แน่นอน พบว่ามีตั้งแต่วรรคละ 4 คำขึ้นไป รูปแบบฉันทลักษณ์ที่ปรากฏในจารึกสุพรรณปราสาท เมื่อเทียบกับฉันทลักษณ์ร้อยกรอง พบว่ามีลักษณะตรงกับร้อย

4. จารึกพระพุทธรูปสลักบนงาช้าง (ชม.40)

จารึกพระพุทธรูปสลักบนงาช้าง สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2347 เป็นจารึกที่บันทึกข้อความลงบนแผ่นไม้รูปใบเสมาเป็นภาษาไทยและภาษาบาลี โดยใช้ตัวอักษรฝักขามและอักษรธรรมล้านนาในการบันทึก เนื้อหา

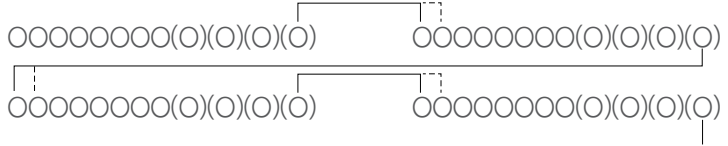
กล่าวถึงพระบรมราชาธิบดีศรีสุริยวงศ์ฯ หรือพระเจ้ากาวิละ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ องค์ที่ 1 พร้อมด้วยพระโอรสและพระอัครราชเทวี มีศรัทธาในพระศาสนา สร้างพระพุทธรูปจากงาช้าง โดยให้พระมหากษัตริย์ได้สลักงาช้างเป็นรูปพระพุทธรูปจำนวน 289 พระองค์ เพื่อให้เป็นที่บูชาแก่คนและเทวดาทิ้งหลาย

จารึกหลักนี้ปรากฏข้อความที่เป็นการใช้ภาษาแบบร้อยแก้วและร้อยกรอง แบบร้อยแก้วปรากฏอยู่ในด้านที่ 1 ในบรรทัดที่ 1-5 (ครึ่งบรรทัดหน้า) และด้านที่ 2 ตั้งแต่บรรทัดที่ 3 (ครึ่งบรรทัดหลัง) - บรรทัดที่ 19 ส่วนการใช้ภาษาแบบร้อยกรอง ปรากฏในจารึกด้านที่ 1 ตั้งแต่บรรทัดที่ 5-25 และในตอนต้นของด้านที่ 2 ตั้งแต่บรรทัดที่ 1-3 ดังนี้

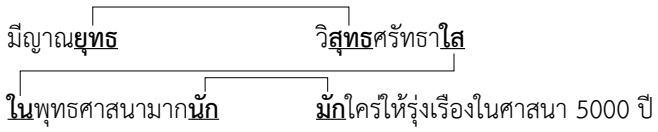
“เทวดาสถิตในสิงหเตโชราศี มีวิวัฒนาฉายาอันวิเศษ
เหตุนี้สมเด็จเจ้าสุธาบรมบพิตร ราชอิริราชเจ้า ตนชื่อพระบรม
ราชาธิบดี ศรีสุริยวงศ์อินทสุรศักดิ์ สมญามหาชาติดิยราช ชาติ
ราชัยสวรรคต เจ้าชั้นทเลมาพิงตราเชียงใหม่ ตนได้ตามราชธรรม
กับทั้งพระโอรสาบุตร อุตมลิเนหา แลอัครราชเทวี ตนเป็นเค้า
แกโอรสาชู้ตน มีญาณยุทธ วิรุทธศรัทธาไส ในพุทธศาสนา
มาก มักใครให้รุ่งเรืองในศาสนา 5000 ปี บุญก็บันดาลปราสาท
อวย โอต ด้วยวรสมบัติพิศแห่งตน สมเด็จพระองค์ครองตรัส
อรรณธรรมดี มีพระหฤทัยอันบ่อ้ม ในอันทำเพ็งทานา
ทิจุจริตกรรมดี ยิ่งจะมีพระราชจินดาปรารถ
ต่อมหานาคราชพลายสาร ตัวเกิด
มาค้าชูสมภาร มีมรณกาลม้วยม้าง ก็กลับ
กลายเป็นชาติลวดละ ยังทันตา
ทั้งคองอนงาม ดังหัวราชรถประเสริฐ
พระรา(ช).คำ ช้า บังเกิดศรัทธาไส
ในคุณศาล(ดา)โดยมาก จึงรำเพ็ง
เถิงพระมหากษัตริย์ องค์ตน(ส)
ถิตยังอรญา(วาส) (ต)นฉลาดด้วย
เลขากรรมชาพนมี เมตตาธรรม
กระทำยังทันตาทั้งคู่ ให้ด้วย
รูปพระสัพพัญญูมี 289 พระองค์
แลใส่สุวรรณาคำแดง แสงด้วย
มณีแก้วแว่น ใส่แทนกั้ง

ด้วยฉัตรคำ 1 ต่างกายบนไว้ เพื่อให้เป็นที่ไหว้แลบูชา แก่นรานร
เทพา ตราบศาสนา 5000 ปี เพื่อให้รักษารัฐิหมั้นยืนยาวนานดีหลี”

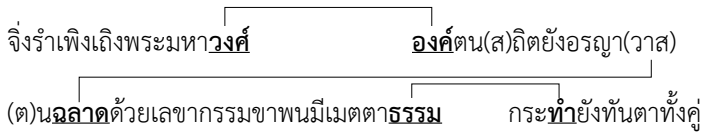
จากข้อความในจารึกพระพุทธรูปสลักบนงาช้างข้างข้างต้น สามารถเขียน
เป็นรูปแบบฉันทลักษณ์การใช้สัมผัส ได้ดังนี้

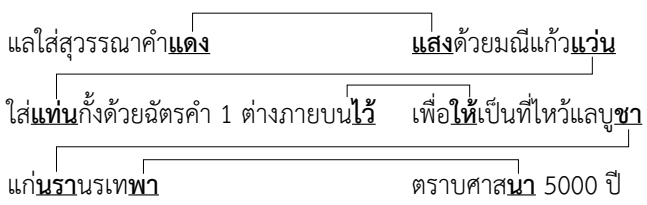
ตัวอย่างที่ 1

ตัวอย่างที่ 2

ตัวอย่างที่ 3

จากตัวอย่างข้างต้น พบว่าผู้ประพันธ์ข้อความในจารึกพระพุทธรูป
สลักบนงาช้าง ได้ใช้วิธีการส่งสัมผัสระหว่างคำสุดท้ายของวรรคก่อนหน้า
ให้ไปสัมผัสกับคำแรกหรือคำที่สองของวรรคถัดไป โดยในแต่ละวรรคไม่มี
การจำกัดจำนวนคำที่แน่นอน พบว่ามีตั้งแต่วรรคละ 4 คำขึ้นไป รูปแบบ

ฉันทลักษณ์ที่ปรากฏ เมื่อเทียบกับฉันทลักษณ์ร้อยกรอง พบว่ามีลักษณะ ตรงกับร้อย

5. จารึกหน้าอุโบสถวัดพระสิงห์ (ชม.12)

จารึกหน้าอุโบสถวัดพระสิงห์สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2354 เป็นจารึกที่บันทึกข้อความลงบนแผ่นหินสีแดงเป็นภาษาไทย โดยใช้ตัวอักษรฝักขาม ในการบันทึกทั้ง 2 ด้าน สร้างโดยพระเจ้ากาวิละ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ องค์ที่ 1 เนื้อหาได้กล่าวถึงเมื่อวันพุธ ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 เหนือ จุลศักราช 1173 สมเด็จพระปฐมบรมมหาชนก พระมหากษัตริย์ราชบิดา (พระเจ้ากาวิละ) พร้อมด้วยพระมหากษัตริย์ราชบุตร-ราชธิดา พระอัครมเหสี และบรรดาเสนาอำมาตย์ ได้นิมนต์สมเด็จพระสังฆราชมาเป็นประธานในการสร้างพระอุโบสถ ประดับลวดลายสวยงามตามแบบโบราณให้เหมือนในสมัยของบูรพกษัตริย์ คือ พระเจ้าแสนเมืองมาและพระเมืองแก้ว และได้กล่าวถึงการบริจาคเงินค่าวัสดุในการประดับตกแต่งพระอุโบสถด้วย

จารึกหลักนี้ปรากฏข้อความที่เป็นการใช้ภาษาแบบร้อยแก้วและร้อยกรอง แบบร้อยแก้วปรากฏอยู่ในด้านที่ 1 ในบรรทัดที่ 1 - บรรทัดที่ 4 (ครึ่งบรรทัดหน้า) บรรทัดที่ 17 (ท้ายบรรทัด) - บรรทัดที่ 19 และด้านที่ 2 ทั้งหมด ส่วนการใช้ภาษาแบบร้อยกรองที่พบ ปรากฏในข้อความตั้งแต่บรรทัดที่ 4 (ครึ่งบรรทัดหลัง) - บรรทัดที่ 17 ของจารึกด้านที่ 1 ดังนี้

“เทวดาปรากฏในกรกฎราศี มีวิวัฒนาการชาติพิเศษ เหตุ
นั้นสมเด็จพระปฐมบรมมหาชนก พระมหากษัตริย์ราชบิดาเจ้าตนบุญ
ใหญ่ ตนเสวยเมืองเชียงใหม่ที่นี้เป็นเค้า ถัดนั้นพระมหากษัตริย์
ราชบุตร-ราชธิดา และเจ้าราชบุตรราชธิดา อัครมเหสี
โอโรธา มหาเสนาในนอก ผู้ใหญ่ผู้น้อยทั้งหลายชู้ตน พร้อม
ราชมนตรีคำหฤยศ แลยนิตปิติด้วยพุทธศาสนาเจ้า ใน(ลักข)มหา
อารามราชสถูปฐานสิงห์หลวงมากนัก มักใคร่หื้อกว้างขวางมั่นคง
รุ่งเรืองไปภายหน้า จึงได้นิมนต์มา ภายในหม่อมราชวงศ์เจ้า พระ

สังฆราชสมเด็จเจ้าเป็นเค้า ลิกโยมเจ้าชู้ตนกระทำสร้างแปลงยังมหา
อุโบสถคารหลวงหลังนี้แลปราสาทคำ กระทำเลขมติกรรม ด้วย
สุวรรณภัญจนคำแดงแสงงาม ตามแต่โบราณพระราชกษัตรา เช่น
ท้าวแสนเมืองมา พระเมืองรตนาเจ้าหากสร้างแต่ง ไว้เป็นที่กระทำ
อุปสม(บ)ทกรรมแลอุโบสถกรรม”

จากข้อความในจารึกหน้าอุโบสถวัดพระสิงห์ข้างต้น สามารถเขียน
เป็นรูปแบบฉันทลักษณ์การใช้สัมผัส โดยแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ดังนี้

รูปแบบที่ 1

○○○○○○○○(○)(○)(○)(○) ○○○○○○○○○(○)(○)(○)(○)

ตัวอย่างที่ 1

เทวดาปรากฏในกรกฎาสี มีวัดมาณฉายาพิเศษ เหตุนี้สมเด็จพระปฐมบรมภพิตร

ตัวอย่างที่ 2

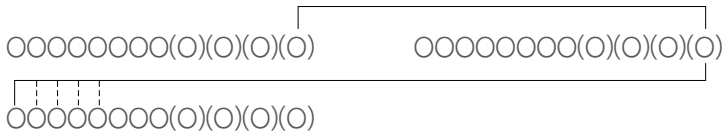
พระมหารัชมิกราชาธิราชเจ้าตนบุญใหญ่ ตนเสวยเมืองเชียงใหม่ที่เป็นเค้า

ตัวอย่างที่ 3

ใน(ลิกข)มหาอารามาราชสันฐานสิงห์หลวงมากนัก มักใคร่หื้อกว้างขวางมันคงรุ่งเรือง
ไปภายหน้า

จากตัวอย่างของฉันทลักษณ์รูปแบบที่ 1 พบว่าผู้ประพันธ์ข้อความ
ในจารึกหน้าอุโบสถวัดพระสิงห์ได้ใช้วิธีการส่งสัมผัสระหว่างคำสุดท้ายของ
วรรคก่อนหน้าให้ไปสัมผัสกับคำแรกหรือคำถัดๆ ไปของวรรคถัดไป โดยใน
แต่ละวรรคไม่มีการจำกัดจำนวนคำที่แน่นอน รูปแบบฉันทลักษณ์ที่ปรากฏ
เมื่อเทียบกับฉันทลักษณ์ร้อยกรอง พบว่ามีลักษณะตรงกับร้อย

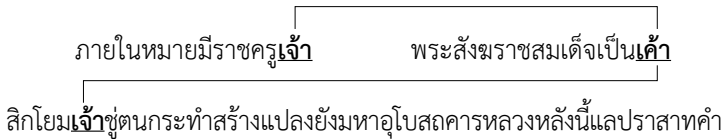
รูปแบบที่ 2

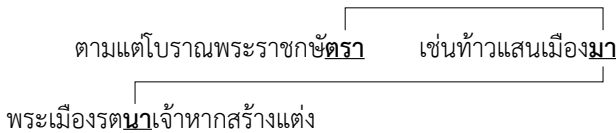
ตัวอย่างที่ 1

ตัวอย่างที่ 2

ตัวอย่างที่ 3

จากตัวอย่างของฉันทลักษณ์รูปแบบที่ 2 พบว่าผู้ประพันธ์ข้อความในจารึกหน้าอุโบสถวัดพระสิงห์ได้ใช้วิธีการส่งสัมผัสระหว่างคำสุดท้ายของวรรคแรก ให้ไปสัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคที่สองและสัมผัสกับคำที่สามหรือสี่ของวรรคที่สาม โดยในแต่ละวรรคไม่มีการจำกัดจำนวนคำที่แน่นอน ซึ่งฉันทลักษณ์รูปแบบนี้ไม่สอดคล้องกับฉันทลักษณ์ร้อยกรองใดๆ การส่งสัมผัสข้อความที่ปรากฏในจารึกหน้าอุโบสถวัดพระสิงห์ เป็นการใช้รูปแบบฉันทลักษณ์แบบที่ 1 และ 2 สลับกันไป

6. จารึกวัดสันทรายหลวง พ.ศ. 2466

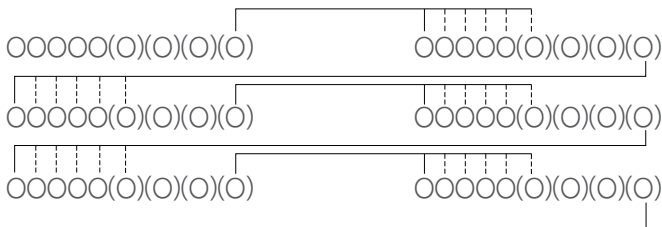
จารึกวัดสันทรายหลวง พ.ศ. 2466 สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2466 เป็นจารึกที่บันทึกข้อความภาษาไทยลงบนแผ่นทองเหลืองติดในกรอบไม้จำนวน 1 ด้าน บันทึกด้วยตัวอักษรธรรมล้านนาและอักษรไทย เนื้อหากล่าวถึงเจ้าอาวาสวัดสันทรายหลวงนามว่า พระญาณ เป็นประธานในการปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุต่างๆ ในวัดสันทรายหลวง เช่น กำแพง ประตู แทนแก้ว พระพุทธรูป เป็นต้น

จารึกหลักนี้ปรากฏข้อความที่เป็นการใช้ภาษาแบบร้อยแก้วและร้อยกรอง แบบร้อยแก้วปรากฏอยู่ในบรรทัดที่ 1 - ท้ายบรรทัดที่ 9 กลางบรรทัดที่ 11 - ท้ายบรรทัดที่ 14 และต้นบรรทัดที่ 17 - บรรทัดที่ 50 ส่วนการใช้ภาษาแบบร้อยกรองที่พบ ปรากฏในข้อความในท้ายบรรทัดที่ 9 - กลางบรรทัด 11 และท้ายบรรทัด 14 - ต้นบรรทัดที่ 17 ดังนี้

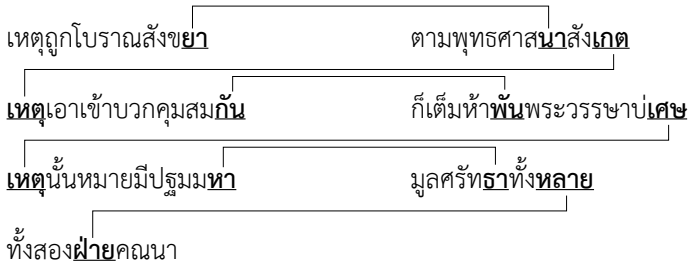
“เหตุอุกโบริณสังขยา ตามพุทธศาสนาสังเกต เหตุเอาเข้า
 บวกคুমลมกัน ก็เต็มทำพันพระวรราชาบ่เศษ เหตุนั้นหมายมีปฐม
 มหา มูลศรัทธาทั้งหลาย ทั้งสองฝ่ายคณา”

“ก็มีเอกฉันท์ สามัคคีพร้อมกันตัดแมน มีฉันทะแก้วน
 ฉันทา มีศรัทธาปิติขึ้นปลา ได้ปฏิสังขารา ริสนาสังขรณ์ขึ้นใหม่
 ยังกำแพงรอบไควลิ่งหรุปา ปัญจตุรานับเป็นตรา มี 90 วาแห่ง
 อาราม”

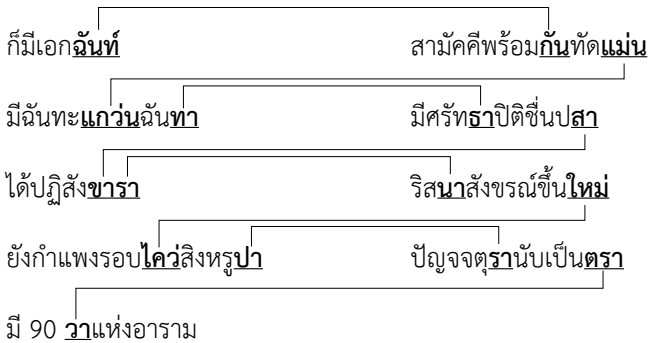
จากข้อความในจารึกวัดสันทรายหลวง พ.ศ. 2466 ข้างต้น สามารถเขียนเป็นรูปแบบฉันทลักษณ์การส่งสัมผัสได้ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

ตัวอย่างที่ 2

จากตัวอย่างข้างต้น พบว่าผู้ประพันธ์ข้อความในจารึกวัดสันทราย หลวง พ.ศ. 2466 ได้ใช้วิธีการส่งสัมผัสระหว่างคำสุดท้ายของวรรคก่อนหน้า ให้ไปสัมผัสกับคำแรก หรือคำที่ 2 ไปจนถึงคำที่ 6 ของวรรคถัดไป โดยในแต่ละวรรคไม่มีการจำกัดจำนวนคำที่แน่นอน พบว่ามีตั้งแต่วรรคละ 5 คำขึ้นไป รูปแบบฉันทลักษณ์ที่ปรากฏเมื่อเทียบกับฉันทลักษณ์ร้อยกรอง พบว่ามีลักษณะตรงกับร่าย

สรุป

จากการศึกษาจารึกจังหวัดเชียงใหม่ทั้ง 6 หลัก พบรูปแบบฉันทลักษณ์ร้อยกรองอยู่ 3 รูปแบบ คือ รูปแบบร่าย รูปแบบกลอนสี่ และรูปแบบที่ไม่สอดคล้องกับฉันทลักษณ์ใดๆ

รูปแบบรายพบในจารึกวัดศรีสุพรรณ (ชม.25) จารึกสุพรรณปราสาท (ชม.8) จารึกพระพุทธรูปสลักบนงาช้าง (ชม.40) จารึกหน้าอุโบสถวัดพระสิงห์ (ชม.12) และจารึกวัดสันทรายหลวง พ.ศ. 2466 กล่าวคือในแต่ละวรรค ไม่มีการจำกัดจำนวนคำที่แน่นอน มีการสร้างสัมผัส โดยให้คำสุดท้ายของวรรคหน้าสัมผัสกับคำใดคำหนึ่งในวรรคถัดไป เมื่อเปรียบเทียบกับบทประพันธ์ร้อยกรองเรื่องอื่นๆ ของล้านนาที่ใช้รูปแบบราย ก็พบว่ามีความคล้ายคลึงกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ในเมื่อเพิ่นตกเดือนซีปีใหม่
 คุจักทวิมใส่มาลา คุจักนุ่งลีน
 กาสาไสล่องมีวันฉิม คุจักเสียดลานคำแลทัดดอกไม้
 ปักปิ่นไว้จึ่งโขง คุจักไผดงด้วยชายหนุ่มน้อย
 หื้อเขาอึ้งอ้อยชมสงวน เช่นแล”

(เวสสันดรชาดก ฉบับไม้ไผ่แจ้เรียวแดง)

รูปแบบกลอนสี่พบในจารึกกุ่วัดเสาทินเพียงหลักเดียว มีลักษณะเหมือนกับฉันทลักษณ์กลอนสี่ในคำประพันธ์เรื่องอื่นๆ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

จักกริดจักกราย	จักย้ายจักย่อง
ไม่เมินไม่มอง	ไม่หมองไม่หมาง
งามเนื้องามนิ่ม	งามย้อมงามย่าง
ดูคิ้วดูคาง	ดูปร่างดูปรุง

(ศิริวิบุลภิตดี ของ หลวงศรีปรีชา)

รูปแบบที่ไม่สอดคล้องกับฉันทลักษณ์ใดๆ พบในจารึกวัดศรีสุพรรณ (ชม.25) และจารึกหน้าอุโบสถวัดพระสิงห์ (ชม.12) เมื่อวิเคราะห์แล้วพบว่าลักษณะของฉันทลักษณ์ของจารึกทั้งสองมีความคล้ายคลึงกับราย โดยมีความแตกต่างเพียงเล็กน้อย กล่าวคือ คำสุดท้ายของวรรคแรกจะส่งสัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคถัดไป ซึ่งหากเป็นราย คำสุดท้ายของวรรคแรกจะส่งสัมผัสกับคำแรกหรือคำถัดไปของวรรคถัดไป แต่จะต้องไม่สัมผัสกับ

คำสุดท้าย เป็นเช่นนี้ไปเรื่อยๆ

อีกประการหนึ่ง พบว่าจารึกสุวรรณปราสาท (ชม.8) จารึกพระพุทธรูปสลักบนงาช้าง (ชม.40) และจารึกหน้าอุโบสถวัดพระสิงห์ (ชม.12) มีข้อความในตอนขึ้นต้นที่คล้ายคลึงกัน ดังนี้

“เทวดาสถิตในสิงห์เตโชราชาสี มีวิวัฒนาการฉายอันวิเศษ เหตุ
นั้นสมเด็จพระเจ้าบรมมพิตรราชิราชเจ้า ตนชื่อพระบ(ร)มราชาธิบตี
ศรีสุริยวงศ์ องค์สุรศักดิ์สมญา มหาชาติติยราช ชาติราชัยศาคต
เจ้าชั้นธเสมาพิงตราเชียงใหม่ ตนได้ตามราชธรรม กับทั้งพระ
โอรสาบุตร อุตมสิเนหา แลอักคราชเทวี ตนเป็นเค้าแก้อโรราชู
ตน มีญาณยุทธ วิสุทธศรัทธาใส ในพุทธศาสนามากนัก มักใคร่
ให้รุ่งเรืองในศาสนา 5000 ปี บุญก็บันดาลปราสาทอวยโอด ด้วย
วรสมบัติพริศแห่งตน สมเด็จพระองค์ครองตรัส อรรถธรรมดี มี
พระหฤทัยอันป้อม ในอันพำเพ็ญทานาธิสุจริตกรรมดียิ่ง”

(จารึกสุวรรณปราสาท ชม.8)

“เทวดาสถิตในสิงห์เตโชราชาสี มีวิวัฒนาการฉายอันวิเศษ
เหตุนั้นสมเด็จพระเจ้าบรมมพิตรราชิราชเจ้า ตนชื่อพระบรม
ราชาธิบตี ศรีสุริยวงศ์อินทสุรศักดิ์ สมญามหาชาติติยราช ชาติ
ราชัยสวรรค เจ้าชั้นธเสมาพิงตราเชียงใหม่ ตนได้ตามราชธรรม
กับทั้งพระโอรสาบุตร อุตมสิเนหา แลอักคราชเทวี ตนเป็นเค้า
แก้อโรราชูตน มีญาณยุทธ วิสุทธศรัทธาใส ในพุทธศาสนา
นัก มักใคร่ให้รุ่งเรืองในศาสนา 5000 ปี บุญก็บันดาลปราสาทอวย
โอด ด้วยวรสมบัติพริศแห่งตน สมเด็จพระองค์ครองตรัส อรรถ
ธรรมดี มีพระหฤทัยอันป้อม ในอันพำเพ็ญทานาธิสุจริตกรรมดียิ่ง

(จารึกพระพุทธรูปสลักบนงาช้าง ชม.40)

“เทวดาปรากฏในกรกฎาราตี มีวิวัฒนาการฉายาพิเศษ เหตุ
นั้นสมเด็จพระปฐมบรมมหาชนก พระมหากษัตริย์ราชเจ้าตนบุญ
ใหญ่ ตนเสวยเมืองเชียงใหม่ที่นี้เป็นเค้า ถัดนั้นพระมหาอุปราช
นรินทา ตนเป็นวรกนิษฐา แลเจ้าราชบุตรราชันดดา อัครมเหสี
โอโรธา มหาเสนาในนอก ผู้ใหญ่ผู้น้อยทั้งหลายชู้ตน พร้อมราช
มนเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท”

(จารึกหน้าอุโบสถวัดพระสิงห์ ชม.12)

จากข้อความข้างต้นพบว่าจารึกสุวรรณปราสาท (ชม.8) และจารึก
พระพุทธรูปสลักบนงาช้าง (ชม.40) มีการใช้คำขึ้นต้นที่คล้ายคลึงกันมาก
และหากพิจารณาวันที่สร้างจารึกแล้วพบว่าจารึกทั้งสองสร้างขึ้นในวัน
เดียวกันคือ “ศักราชได้ ๑๑๖๖ ตัว ในปีกาบไฉ่ ได้มาฆมาสปุริมมี ก็ได้ไทย
ภาษาว่าเดือน ๕ เพ็ง เม็งวัน ๕ ไทยกตไฉ่ ในนักษัตรฤกษ์ตัวชื่อมาฆ เทวดา
สถิตในสิงหเดโชราตี” ตรงกับจุลศักราช ๑๑๖๖ ปีกาบไฉ่ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน
๕ เหนือ วันพฤหัสบดี หรือตรงกับวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๓๔๗ นั่นเอง
ส่วนจารึกหน้าอุโบสถวัดพระสิงห์ (ชม.12) ก็ยังมีข้อความที่คล้ายคลึงกันอีก
ด้วย นอกจากนี้จารึกทั้ง 3 หลักมีการใช้รูปแบบฉันทลักษณ์แบบร่ายเหมือน
กันทั้งหมด จึงสันนิษฐานว่าผู้ประพันธ์จารึกทั้ง 3 หลักนี้ อาจจะเป็นบุคคล
เดียวกัน

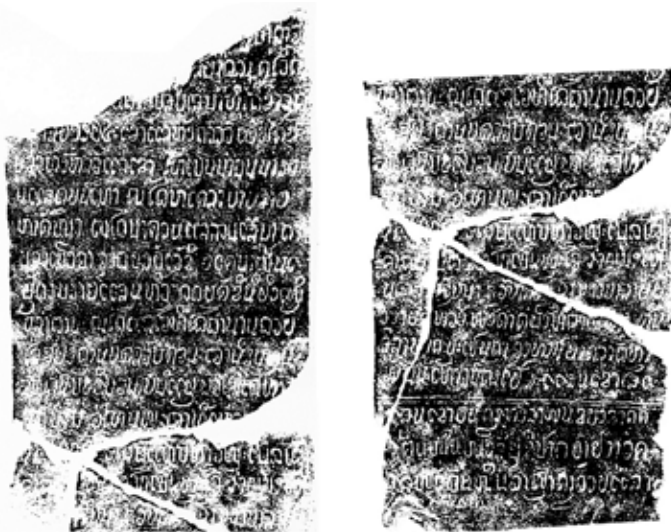
จารึกจังหวัดเชียงใหม่ทั้ง 6 หลักที่ผู้เขียนได้นำมาเสนอในบทความ
นี้ เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการศึกษารูปแบบฉันทลักษณ์ร้อยกรองที่ได้จาก
การศึกษาข้อความในจารึก เพื่อสรุปเป็นรูปแบบฉันทลักษณ์ที่ปรากฏอยู่
ในจารึกแต่ละหลักว่ามีลักษณะอย่างไร และสอดคล้องกับฉันทลักษณ์ร้อย
กรองประเภทใด เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ต่อยอดเพื่อพัฒนาความรู้ด้าน
วรรณศิลป์ที่ได้จากจารึกต่อไป

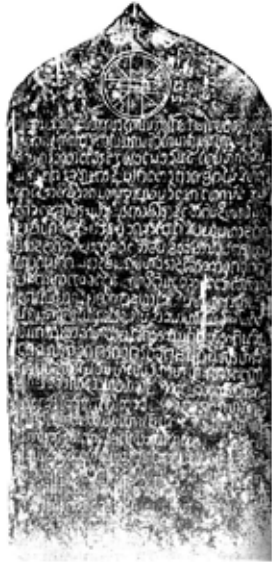
รูปที่ 1 จารึกวัดศรีสุพรรณ (ขม.25)

(ที่มา : http://www.sac.or.th/databases/inscriptions/inscribe_detail.php?id=16441)

รูปที่ 2 จารึกวัดเสนาหิน (ขม.24)

(ที่มา : http://www.sac.or.th/databases/inscriptions/inscribe_detail.php?id=15624)

รูปที่ 3 จารึกสุวรรณปราสาท (ชม.8)

(ที่มา : http://www.sac.or.th/databases/inscriptions/inscribe_image_detail.php?id=2157)

รูปที่ 4 จารึกพระพุทธรูปสลักบนนางช้าง (ชม.40)

(ที่มา : http://www.sac.or.th/databases/inscriptions/inscribe_image_detail.php?id=15941)

รูปที่ 5 จารึกหน้าอุโบสถวัดพระสิงห์ (ชม.12)

(ที่มา : http://www.sac.or.th/databases/inscriptions/inscribe_detail.php?id=14419)

รูปที่ 6 จารึกวัดสันทรายหลวง พ.ศ. 2466

(ที่มา : ประชุมจารึกล้านนา เล่ม 4: จารึกในพิพิธภัณฑ์ฯ เชียงใหม่)

บรรณานุกรม

- กรรณิการ์ วิมลเกษม, 2549. ภาษาไทยถิ่นเหนือ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- _____, 2527. **อักษรฝักขามที่พบในศิลาจารึกภาคเหนือ**. กรุงเทพฯ: คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย กรมศิลปากร, 2551. **จารึกล้านนาภาค 2 เล่ม 1-2 : จารึกจังหวัดเชียงใหม่ลำปาง ลำพูน และแม่ฮ่องสอน**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- ชลธิชา กลัดอยู่, 2517. **การใช้ภาษา**. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
- สิทธา พิณีจกุลดล, 2520. **ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ดวงกมล.
- หลวงศรีปรีชา (เซ่ง), 2552. **ศิริวิบุลกิตติ์**. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา.
- อุดม รุ่งเรืองศรี, 2546. **วรรณกรรมล้านนา**. เชียงใหม่: ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- _____, 2545. **เวสสันดรชาดก ฉบับไม้ไผ่แจ้เขียวแดง**. เชียงใหม่: โรงพิมพ์มิ่งเมือง.
- ฮันส์ เพนธ์, 2543. **ประชุมจารึกล้านนา เล่ม 4: จารึกในพิพิธภัณฑ์ฯ เชียงใหม่**. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

